

Atq; hæc quæ ægris opportunè spes iniicitur, magni est momenti, & insigne pharmacum, quod non minùs morbis omnibus opitulatur, quàm metus è contrà lethali suo veneno omnibus est exitio.

DE TRISTITIA.

Cap. IX.

**P**HILOSOPHICA medicæque methodo ad amulsim excutiemus, quicquid ad hanc spectat affectionem, è gravissimis animi corporisq; perturbationibus non minimam. Si igitur aliquantulum in illius explicatione immorabimur, veniam eo præsertim nomine merebimur, quod ad faciliorem tantæ ægritudinis, exactamque cognitionem conatus nostros dirigamus.

Hæc ergò passio, ut ab illius descriptione accuratum sumatur exordium, nihil aliud esseprehenditur præter mœrorem ac languorem quendam ex apprehensione alicuius mali præsentis, aut certè proximè ingruentis metu contractum. Qui quidem metus animo conceptus cor confestim exagitat, mentem obnubilat, omnes animales facultates perturbat, omnibus sensibus, tam externis, quàm internis ruinam minatur præsentissimam: ac demum (ut paucis multa complectar) adeò omnes nostras viciat & inficit actiones, ut illius malignitate vis imaginaria de suo statu deturbetur: cerebrum debilitetur,

*Descriptio  
tristitia.*

G

tetur,

tetur, & æger mirum in modum discrucietur.

Quicumque huiusmodi symptomatis afficitur, hunc sæpenumero licet videre omnis profusus quietis expertem, dies ac noctes insomnes transfigentem: lentis gressibus incedentem, obstipocapite humum transfigentem, circa sepulchra & deserta loca errantem, uberes lachrymas ex oculis emittentem, aures cuilibet passim consolationi occludentem, nilque nisi suspiria ore effundentem; Manibus is pectus lividum percutit, lucem refugit, & latebras quæritat remotiores, seseque ab humano secernens confortio, sola gaudet solitudine: cum vultu sereno fronteque prius exporrecta vigeret, nunc iisdem livet & corrugatur: Si habitu corporis præstabat antea validissimo, tabescit sensim atque liquefcit.

Hæc porrò iniqua animi passio usque adeo ægrum fatigat, & in illum sævit, ut rubigine ingenium illius conficiat, aciem mentis & vires obtundat: è forti meticalosum, è vivido somniculosum, èque diligenti torpidum & segnem profusus reddat. Denique ut stomachus malè affectus & nauseabundus, in probum chylam cibos ingestos minus potest transmutare, sic confecti inæstitia, facultatum animalium nullam probè norunt exerere functionem, nullum ministerium. Quin imò si aliquando per incuriam accidat, ut gliscenti huiusce morbo non occurratur, mens sæpius de sua naturali sede & imperio dimovetur: nunc homo stupidus, & velut saxea quædam Niobe redditur, nunc fu-  
rore

rore maniaque corripitur. Atque hæc sint quæ de natura & effectis morbi istius perniciosi dici possunt, cuius innumeræ sese offerunt differentiæ à diversa imaginationum congerie petitæ, prout sequentibus exemplis clarius illucescet.

Isthæc rursus affectio dividitur in veram & naturalem, cuius internæ sunt causæ: & in adulterinam, cuius externæ sunt radices: quæque à naturali & vera toto, quod aiunt, cælo distinguitur: cum ista nil aliud censi debeat, quam mera inducta perturbatio, verus animi langvor, & germano Tristitia vocabulo: cuius id est proprium & peculiare, ut locis incultis immoretur æger, seque ab hominum luce & oculis mœrendi lugendi que gratia sponte subducatur. Hoc tristitiæ genere vexatum Bellerophonem accepimus, de quo Poëta:

*Duplex tristitia, vera nimirum & adulterina.*

*Qui solus miser in campis errabat Alais,*

*Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

Infiniti propemodum homines hac olim fuere ægritudine pessundati: prout suo loco opportunè à nobis demonstrabitur.

Altera tristitiæ species hanc revera nuncupationem sortiri non debet, eò quod sit adulterina, & præcedenti minus consentanea, quapropter luctus potius ab emunctioribus nuncupatur.

Verùm luctus iste dolorem nequaquam naturalem sapit, imò totus est fictitius: pigmentis obductus, ceremoniis ritibusque circumdatus, qui certè palàm & in propatulo ingens videtur,

*Luctus.*

genuinam quandam mororis naturalis speciem repræsentans, attamen qui longè à corde & intimis abest disidetq; præcordiis.

Huiusmodi larvatus dolor, diversis temporibus, & usque adeò variis modis assumptus fuit ab Ethnicis & usurpatus, ut inde facile liceat colligere vanum illius spectrum & simulachrum.

*Ægyptii*, authore Diodoro & Herodoto, ad exequias defunctorum suorum, præsertim Regum atq; principum, celebres qualdam adhibuerunt diurnasq; ceremonias: Vniversus populus certis quibusdam distinctus centuriis viris & mulieribus intermixtis, unum in locum ad planctum & lamentationem cogebatur: vestibus discisis progrediebatur, facie cæno limoq; deturpata: syndoneque subtus mammas, tum mulieres, tum viri cincti, bis in die novantes luctum circum ambulabant, atq; cum cantu & clangore regis virtutes numerabant: cibus animantium coctisq; ac vino, omniq; mensæ apparatu, per septuaginta duos dies abstinebant: non lavacris, non vnguentis utebantur: sed tanquam defuncto patre aut filio, per eos dies graviter lugebant.

*Lucius* Græci Romaniq; veteres suum à Chaldæis & *Græcorum*, *Romanorū*, *aliarumq;* *Ægyptiis* planctum in exsequiis videntur mutuati, quem ritibus penè innumeris, temporis progressu, iisq; absurdis, & à ratione penitus alienis adauxerunt.

Si enim apud Græcos Rex quispiam, aut Imperator diem obiisset, extremum funus solenni pompa & apparatu regio deferebatur, captiviq; &

& milites circa rogum digladiabantur, oves bo-  
vesq; maſtabantur, utq; in omnem formam lu-  
ctus concederetur, equi viriq; tondebantur, pro-  
pugnacula è mœnibus diruebantur, aræ subver-  
tebantur, lares convitiis traducebantur, igniſq;  
extinguebatur.

Romani à Græca ſuperſtitione nonnullas hu-  
ius generis ceremonias in hanc rem deduxerunt,  
& alias quàm plurimas ſuperinduxerunt. Poſt-  
eaquam enim defunctum deploraſſent, & in ro-  
gum deportaſſent, ſupremum eidem *Salve & Va-  
le* tanquam nunquam viſuri, impendebant:  
poſtea *ILICET* omnes clamabant, qua voce  
miſſum populum faciebant: huius ſupremi *Vale*  
Virg. meminit:

-- *Salve æternum mihi maxime Palla*

*Æternuſq; vale.*

Et de Polydoro:

-- *Animamq; ſepulchro*

*Credimus & magnâ ſupremum voce ciemus.*

Ad hæc quæ modò retulimus, rurfus accedit,  
quod certis quibuſdam perſonis, ære conductis,  
ad lugendos mortuos uterentur, quæ modò in-  
gentes gemitus ore edebant: modò verò nœni-  
as funebres alta voce reſonabant: & aliquando  
ad maiorem pompam, organa Muſica & lituus  
pro varia virorum dignitate aſciſcebant: ferri  
enim mortuos olim ſolidos ad tubam, indicat  
Virg. in *Æneid.*

-- *It clamor cælo, clangorq; tubarum.*

Et Perſius poëta Satyricus:

*Hic tuba, candela, tandemq; beatus alio*

*Compoſitus læſo:*

G 3

Alex-

*Virg. 3.  
Æneid.*

Alexander lib. 3. c. 7. & Cœlius l. 16. lect. antiq. harum muliercularum ad condendos mortuos emptitiarum, me minerant, easq; Carinas & Præficas appellari tradiderunt: eo quod luctui præessent, quæq; cantu flebili carmineq; funebri mortuos in funeribus lamentarentur, vitamque & præclara eorum gesta non sine commiseratione celebrarent: nec non, qui facta dictaq; repræsentarent, adhibebant.

*Vestimenta  
in luctu,  
qualia.*

Insuper receptor in luctu indumenti species, & ab omnibus penè gentibus celebrata, coloris fuit candidi atque pullati. Quem ritum hodiernus adhuc viduarum luctus, non tantum in rebus exteris, sed etiam nostro observat, in quo Regina post obitum Regum conjugum suorum, candido velamine circumteguntur: unde fit ut albæ vestis gratia Regina candidæ toto viduitatis curriculo vocentur. Quod si quis altius causam voluerit investigare, cur hæc duo colorum genera in luctibus publicis fuerint introducta, nihil moror; videtur tamen hæc notio communis, & à natura parente menti humanæ insita ita quidem, ut albedo animi à corporis ergastulo soluti splendorem denotet, nigredo verò nota sit corporeæ corruptionis.

*Om Regina  
candida vo-  
centur.*

En fucos, en pigmenta, en falsa huiusce tristicæ lineamenta: Hinc Carinas & Præficas vidisses; inde mancipia, & huiusmodi plebis fœces, mercede conductas, ut publicum luctum ad eos deplorandos assumerent, quos nunquam, vel de solo nomine cognovissent, ut lachrymas, inquam, pretio extorquerent, ipso citius aspectu defici-

deficientes. Adde planctus, ululatus, comarum direptiones & capillorum, immolationem victimarum, & alia huius farinae commenta exteriora, ad fingendam tristitiam exoticam atque spuriam, quæ sola nititur aura populari, quæque sola opinione moreque communi, talis doloris ingenioso artifice, aut potius ridiculo, sustentatur.

Quocirca mirum videri non debet, si tam vana consuetudo à cunctis ferè populis minùs fuerit approbata: Thraces quippe, Sapientiæ titulum ea præsertim de causa sibi meritò conciliarunt, quod infantum suorum nativitatem luctibus, funus verò gaudio plausibusque prosequerentur: inde nimirum genus humanum edocentes, cum nascimur nos vitam ingredi ærumnosam, miserrimam, & infinitis vexationibus obnoxiam: à qua cum decedimus, tot & tantis periculis extricamur, ut huius beneficii ratione, nemo non lætitia perfundi debeat, & summè delectari.

Inter septem Græciæ sapientes non infimus Solon hos luctus commentitios, à communi usu planè censebat amandandos, ut in illius vita Plutarchus commemorat, qui lacerationes plangentium, ceteraque ploratum excitantia, & eiulatum in alienorum funeribus sustulit.

Ex superioribus tamen hoc nequaquam inferri velim, non licere scilicet luctum facere, nec condolere in obitu parentum nostrorum, affinium & amicorum, nec dolorem aliquem

G 4

ex co-

*Solin. c. 17.**Val. Max. l.**2. cap. 1. de**inst. ant.**Thraces,**cur sapien-**tes habiti.**Solon luctus**ab usum re-**prehendit.*

ex eorum absentia testari. aliter enim ferinam naturam proderemus, & quasi sub Caucaſea rupe à feris educati videremur. Hac quippe de causa Sapiens ille, de quo nuper, Solon funeris luctum à suis expetit, ut elogium illius apud Ciceronem in Catone maiore apertè testatur.

*Solon veris  
asum luctus  
landat.*

*Ne mi illugubris veniat mors, sed mihi charis*

*Mærorem potiùs adferat & gemitus.*

Quod si in hanc rem sacrarum facit paginarum auctoritatem asciscere, plurimis sanè locis constabit, luctum & lachrymas in mortuorum postremum honorem atq; gratiam religiosissimè ab omni prorsus hominum memoria approbatas.

*Luctus Ia-  
cobi Patri-  
archæ.*

Cùm filii sui Ioseph dilectissimi vestem Patriarcha Iacob conspexisset, sanguine delibutam, illumq; à fera devoratum credidisset, scisis vestimentis, & succinctis Sindone lateribus, filium luxit: diu consolationem omnem respuens, quinimo adeò gravis & vehemens fuit illius afflictio, ut in inferum usq; ad natum suum descendendum cupierit descendere.

*Gen. 37.*

*David.*

David non siccis oculis sed fervidioribus lachrymis filii sui Absolon mortem lamentatus est.

*2. Paralip.  
cap. 33.*

Magnus olim planctus totam occupavit Iudæam in obitu regis Iosif: in cuius luctum læmias Propheta næniam conscripsit: omnesq; cantores in luctu Iosifæ uno concentu eam in nænis canere, ut tanti Regis & memoria, & mentio fo veretur, iussi sunt.

*2. Mach. 9.*

Vniuersus Iudæorum populus magnis gemitibus Iudæ Machabæi mortem legitur hisce ver-  
bis



bis persecutus: *Quomodo cecidit potens, qui sal-  
vum faciebat Israël!*

Posteaquam D. Stephanus lapidib. obrutus *Actor. 7.*  
est, primusq; suo sanguine martyrii semitam ape-  
ruisset, quidam Christianæ pietatis assertores,  
illius corpus curandum à Iudæis impetrarunt, &  
magnum planctum (inquiunt divina monumen-  
ta) super eum fecerunt.

Hiscæ & similibus exemplis innotescit, non  
omnium lætuum genera damnari. At quædam  
decenter Christianis etiam esse concessa, quod  
confirmavit suo exemplo Christus, Lazari obi-  
tum gemitu prosequens: ea tamen lege, ut verus  
sit planctus, ut moderatus, ut à furo penitus ab-  
sit, ut certis quibusdam cancellis contineatur, nec  
ullam mœrentibus inferat perniciem. Israelitis  
in funere corpora lacerare & sinciput decalvare  
nefas erat, quod infidelium lætus esset, resur- *Deus. 14.*  
rectionem ignorantium.

Vt lætuum moderatum meis assero suffragiis:  
sic etiam pias Christianorum exequias me ipsum  
comprobare profiteor, tanquam veræ pietatis  
indices, & scripturæ sacræ consentaneas.

Abrahamo non mediocri fuit curæ, ut cor- *Sepultura*  
pus coniugis suæ Saræ honorifico tumulo man- *patribus*  
daretur. *olim hono-  
rifica.*

Pari sollicitudine Isaac & Ismael patrem suum  
Abrahamum, corporis vinculis exolutum, cura-  
verunt: cuius corpus in duplici caverna agri  
sepelierunt, quem ab Ephrone Hettæo vivus  
emerat.

Iacob Patriarcha, qui diem suum in Ægypto  
clau-

clausit; extremum filiis suis id muneris demandavit, ut in terra Canaan sepeliretur, in sepulchro patrum suorum. Nec quid dissimile paulò post præstitit Ioseph illius filius, eadem in regione è vivis excedens: suos quippe jurejurando obstrinxit, ut cum ipsis eorumque posteris Deus subvenisset, & ex Ægypto eduxisset, ossa sua illic deportarent.

*Reg. 2. cap.  
21.*

David non parum etiam fuit sollicitus exequiarum regis Saul, Ionathæ, & aliorum eiusdem Principis filiorum. In terram enim Palæstinarum & Galaaditarum huiusce muneris obeundi gratia ingressus est.

*Tob. 4.*

Tobias jam jam spiritum Deo redditurus, unicuique præ cæteris id filio imperium reliquit, ut se mortuum sepeliret honorificè, matrem honoraret, memor dolorum, quos eius causa pertulisset, eamque vitâ functam, in eodem sepulchro honestè sepeliret.

Præterea in scriptis vetustissimorum autorum, ex historiis Ecclesiasticis cernere licet, quantum operè exequiæ à Christianis commendatæ fuerint, & accuratè celebratæ. Moderatione igitur, cum naturali affectu temperata, ritus iste non nisi laudabilis, & magna gloria dignus habendus est.

Id nos doctos esse voluit magnum illud Ecclesiæ ornamentum D. Chryostomus homel. 16. ubi sic scriptum reliquit: *Honorem mortuorum non suavitatis esse solum, non eiulatum, sed hymnos, & psalmos, & esse debeat. optimam vitam: perditum, si in funere universam etiam habuerit civitatē, nihil tamen inde lucraturus.*

Hæc

Hæc est genuina inter sanctum, verum, legitimumque planctum, nec non inter falsum, fictum, & illegitimum differentia.

Ad institutam ergò de vera tristitia disputationem, à qua nimium fortè digressi sumus, iterum redeamus. Huic enim præsertim enucleandæ magis nobis est incumbendum, cum sit mera & ex naturæ fontibus deducta perturbatio: quæque talis dignoscitur pluribus signis & indiciiis exactè à Celso Medicorum Latinorum Antesignano explicatis, lib. 2. de re medic. c. 7.

Suis eam fatis coloribus antea expressimus & lineamentis: præcipuè autem pertinacis istius mali notæ sunt, continua quæ affectos sollicitudo metusque comitatur, & omnis penitus quietis carentia: vultus illis subest lividus, facies consternata, oculi concavi, errabundi, caliginosi, semper cogitabundi, illi sunt nunquam non ex pectore suspiciosi, & locorum desertorum cultores, omnia suspecta habentes. Pulsus habent instar tabescentium vermiculatum, lienem turgidum, ventrem variis subinde flatibus distentum, & crepitantem, stomachum humoribus acidis & vitriolatis redundantem, fameque sæpius canina eos divexari videas. Præterea, quod ait Aëtius tetra. 3. ser. 2. c. 17. nigra lotia excernunt, a-  
liquando autè & per intervalla ipsorum corpora  
torpescunt: stercola verò calchanti colorem  
referunt, atque alvus his ut plurimum resiccatur.  
Quod si demum caput habeant siccum, fuliginosum, modicumque, id pro certò ratum statuas,  
huiusce-

*Causæ tri-  
pitiæ.*

huiuscemodi homines omninò in hanc atram & malignam proclives esse affectionem. Quod ad causas attinet, exteriores illæ sunt, aut certè interiores: illæ à variis petuntur doloribus & ærumnis, quibus non una stirps aut origo una est. Parentes quippè filiorum anguntur interitu, filii parentum occasu discruciantur, fœminæ coniugum, coniuges fœminarum suarum fato vexantur, amiciq; vicissim suorum necessariorum orbitate afflictantur.

Alios tangit bonorum iactura, angit honorum dispendium, aliis deum tale quid incommodum, malaq; sors fortunæ tristitiæ ansas suggerit & occasiones. His adde usum ciborum crassæ melancholicæq; substantiæ, qui sanguinem procreant hac infectum contagione. Zizaniarum præterea semen, quod pluribus in locis reperitur inter frumenta & hordeaceas fruges adolescens: ni fiat in panis & zythorum confectioe eius secretio, vapores proculdubio generat non parum perniciosos, mentemq; perturbantes, ac edentem inebriantes.

Causæ internæ quæq; in ipsis nostris resident corporibus, humores sunt atrabillarii, vel sanguis melancholicus adustus, qui vel in cerebro minus calido & sicco continetur: vel per omnes venas, totiusq; corporis molem dispergitur: aut certè in hypochondriis splene & mesenterio delitescit, è quo fumi, & nigræ elevantur exhalationes, quæ tenebras menti offundunt, cerebrumq; obnubilant, & tenebris simile reddunt. Haud aliter enim atrii illi fumi mentem afficere videntur.

videntur, quàm nocturnæ tenebræ animos hominum in iis versantium terrentes & perturbantes. Hinc ratio cæcutit, & id genus nubib. circumsepta luce sua privatur, totaq; passim in suis discursibus hallucinatur & errat.

Secundùm igitur diversam harum explicationum qualitatem, à diverso sanguinis ortam temperamento: diversi surgunt fumi, fuligines atq; vapores multiplices occurrunt, unde Tristitiæ sive melancholiæ diversæ species progrediuntur, quæ facultatem lædunt præsertim imaginatricem, eamq; præ ceteris vitiant atq; corrumpunt. Ex hac humorum mutatione eorruptelaq;, quæ in melancholicis affectibus percipitur, oriuntur absurdæ multæ & inopinatæ imaginationes & phantasiæ, quibus nulla alia causâ subest, præter fumos istos diversos atq; fuligines ex supra dicto humore procedentes.

Quosdam invenias, inquit Galenus, qui se putent figlinum vas: quamobrem contactum hominum & omninò propinquitatem expavescunt, ne eo modo comminuantur, dacturtenanturve.

Et prioribus quidam se vitreum opinabatur, quocirca amicis supplicabat, ne ad se propius accederent, cum tamen ceteris in rebus perspicaci frueretur maturoq; ingenio.

Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciet, & illas servansq; lassescat: isq; feratur in præcipitium, & omnes una pereant ruina. Proinde fugam in præcipitium meditantur, ut (si fieri possit) sese extra mundana claustra proripiant.

Alii in novam speciem transformatos se existimant:

*Diverse  
tristitiæ seu  
melancholice  
species.*

*3. De locis  
affectibus.*

*Cælius. l. 17  
cap. 2. An  
lect.*

stunt : unde alii cuculorum, alii gallorum, aut aliorum animalium voces gestusque imitantur.

Alii vates se augurantes, de rebus futuris multa pollicentur : nonnulli potentes se putant, qualis Hippocomus ille, de quo Muretus, qui se Pontificem summum imaginabatur, certisque hebdomadæ diebus, Venetiis in domo heri sui, hac de causa consistorium Cardinalium in charta depictorum, quos alloqueretur, statuebat.

Alii se capite, nonnulli cruribus, brachiisque truncatos putant. Aëtius refert quendam in id erroris prolapsum, ut se capite minutum crederet, idque passim lamentaretur, donec pileo ingentis ponderis ferreo, illius vertici superaddito, ab hac phantasia dimoveretur.

Adolescens quidam nasum suum adeo increvisse sibi persuaserat, ut vix è loco in locum transiret, ne forte alicubi impingeret.

Alii quamvis mortem pertimescant, hanc tamen exoptant, & aliquando sibi consciscunt, ut nimis multis claret exemplis.

Alii sunt, qui se fame confici putant, seque propterea continuis escis ingurgitant. Nonnulli cibum recusant, nihil vitæ superesse existimantes.

Trallianus scribit, se mulierem vidisse, quæ se à serpente exedi pertinaciter asseveraret: hanc autem pharmacis vomitoriis, & supposito in pelvim æneam clanculum serpente curavisse.

Demo-

Demophon Alexandri Magni Oeconomus, se ad æstum Solis infrigidari, & in opacis nemorum umbris æstare credebat.

Ardron Argivus ferventissimum Lybiæ eremum ad frigus captandum decurrebat.

Multi inter dormiendum deambulans: sicut & alii plurimi, qui ad os etiam puteorum dormientes spatiantur: Vnde forsân tritum illud proverbium, Deum singulari sua providentia, & stultis & pueris pariter consulere, eosq; à periculis, quæ incurrunt, vindicare.

Sunt præterea qui se à latronibus continuo putant circumveniri & spoliari: alii verò qui à licitoribus se colligari, & mox in carcerem conjiciendos credunt.

Alii se vivos à terra absorberi & deglutiri jam tremuli exclamant: alii aliis imaginatibus, prout vitæ fuit institutum perturbantur.

Denique alii aut contentionibus, aut studiis, aut precationibus, aliisve institutis, quibus addicti fuerunt, toti occupati sunt, iisq; vigilantibus hoc accidit, quod sanis sæpè dormientibus contingere solet.

Hæ sunt innumeræ & incredibiles penè phantasie & deliria, in quæ tetra hæc animi perturbatio syderatos semel statu suo ægros præcipites agit atque deducit: quæ sæpius etiam tantam exercet tyrannidem, ut non tantum spiritus obsidendi & cruciandi vires habeat, omnibus iis modis, quos modò diximus: sed  
corpus

corpus etiam tot insulibus impetit, ut planè ipsam obruat, & prorsus suis functionibus ineptum reddat ac inutile: Quin & tantam interdum ferociam exercet, ut mortem eius acceleret & præcipitet.

Huius rei certissimam nobis facit fidem Octaviae sororis Imperatoris Augusti historia, quæ usq; adeò tristitia, mœrore & dolore ex morte filii sui Marcelli, maximæ spei principis, oppressa est, ut omnem consanguineorum suorum ac agnatorum respuerit accessum: quòd nullas ab illis adhortationes aut consolationes vellet admittere, ad illorum suaves voces aures obstruens, quin potius omnium conspectum fugiens, lateras seorsim quæriraret, ut mœrore solitaria liberius indulgeret, & nati mortem abundè citra impedimentum desereret: quem toto reliquæ vi-

*Seneca*  
*tract. de cō-*  
*sol.* tæ curriculo pergemuit, tantisque postea & langvioribus & mœroribus, ac animi angustiis conflictata est, ut millies moriendo mori non posset.

*Mors subi-*  
*tanea, ex*  
*nimia tri-*  
*stitia.* At ostendamus quàm plurimos etiam ex eiusmodi liberorum iacturis, quas constanter ferre non potuerunt, non nisi morte solatium sibi comparare potuisse, usq; adeò urgens & tenax est ista animi perturbatio.

*Paul. in*  
*Act.* Adrastus cum exercitum à Thebarum expugnatione domum reduceret, audito Megaræ de morte filii sui Ægyptei nuncio, extremo repente mœrore correptus, exanimis concidit, ac sepulchro illic conditus est.

Eduardus tertius Anglorum Rex, amisso  
Eduar-



Edvardo filio suo, principe iam illustrissimo, & *Polyd. l. 19.*  
 multis virtutibus clarissimo, maioraq; adhuc in  
 posterum de se promittente, ex gravissimo ani-  
 mi dolore luctuq; exanimatus est.

At quot videre est exanimatas coniuges, ex  
 maritorum morte audita, quarum luctus non nisi  
 morte finire potuerunt? Ex earum numero ha-  
 bentur Iulia C. Iulii Cæsaris filia, Pompeii uxor:  
 item Imperatrix Irene, Imperatoris Philippi *Cuspius. in*  
 uxor: quæ audito de morte mariti nuntio, gra- *Philip.*  
 vissimo mœrore percita, gravida intempti-  
 vum fœtum exclusit, & paulo post obiit.

Hæc portentosa utique & implacabilis animi  
 perturbatio, non tantum mulieres adoritur: at  
 fortissimorum etiam virorum regumq; ipsorum  
 corda, non invadit modò, sed edomat etiam:  
 qualis fuit rex Antigonus Epiphanes, qui licet  
 strenuissimus, fortissimus ac potentissimus, tan- *Machab. 6.*  
 tà tamen animi tristitiâ obrutus est, ut vi ab hoste  
 repulsus, ignominiosam hanc fugam ferre non  
 potuerit. Is enim & hac ignominia suffusus & *Ios. l. 12. c.*  
 auditâ Lyfæ fugâ, à Iudæis hostibus, profligati  
 adeò dolorem ingeminavit, ut coactus sit suis a- *13.*  
 micis fateri se prorsus animo esse consternatum,  
 tantoq; mœrore obrutum, ut prorsus langueret,  
 ac concideret viribus animi, unde propediem in-  
 teritum sibi extremum prælagivit: qui & paulo  
 post secutus est.

Cuspianus narrat Iustinum minorem usque  
 adeò gravi ex clade apud Persas accepta, mœrore  
 correptum, ut rationem & iudicium prorsus  
 amiserit, demensq; tandem in lethalè phrenesin  
 inciderit.

H

Simi-

Simili vitæ exitu Vrsatus quidam Iustinianus  
navalis belli Venetiorum dux, usus est, ob infor-  
tunium quoddam & detrimentum, quod inopi-  
nato accepit in bello.

*Exempla*  
*Aristotia alia* Fuerunt, qui elato ac sublimi animo præditi,  
cum ad optatum finem consilia sua perducere  
non possent, tanto mœrore aut indignatione id-  
circo læcessiti fuerunt, ut uno momento mortem  
oppetierint.

*Giral. 1.*  
*sem. histor.*  
*ponti.* Philetas Couis insignis quidam Creticus, cum  
sophisima quoddam solvere non posset, præ mœ-  
rore contabuit.

*L. 29. 4. 8.* Quid non etiam de magno illo Philosopho-  
rum principe Aristotele Stagirita scribitur; Is  
cum in Chalcidem appulisset, & in Euripi fre-  
to, crebras euntis & redeuntis maris fluctuum  
reciprocationes admiraretur, quæ die nocteque  
septies iterabantur: cum huius rei alius animo  
agitatae & peruestigatae rationem assequi non  
posset: tantum inde mœrorem concepit, ut in  
eum prolapsus sit morbum, è quo nunquam  
convalescit. Celius progreditur ulterius: nar-  
rat enim tanta illum indignatione ac despera-  
tione agitatum fuisse, ut se in mare præcipitem  
dederit: Inde natum proverbium: *Quoniam A-*  
*ristoteles non cepit Euripum; Euripus cepit Aristo-*  
*telem.*

Hinc videre licet ab hac ferissima bellua ne-  
mini, cuiuscumque generis sit & fortis, parci: ab ea-  
demque non tantum animum variis modis obsi-  
deri, sed corpus etiam eousque adigi, ut sapissimæ  
sibi mortem ultro consciscat.

Nostræ

Nostræ igitur sunt partes, tam gravi perturbationi succurrere, ac singularia quæq; laudabiliaque remedia in medium adferre, quæ ferocissimam illud malum cohibeant & enervent.

Quemadmodum autem varias horum morborum differentias attulimus, eorumque diversissimas causas ostendimus: sic varia, in curam, remediorum genera postulari certissimum est.

Curatio igitur primò in generalem & particularem dividetur. Generalis omnibus morborum sive genuinorum & exquisitorum, sive spuriarum speciebus & differentiis adaptabitur.

Præcipua autem huius curationis universalis remedia ex duobus fontibus haurientur, nempe ex plausible ac fidem etiam facientibus rationibus, quæ vagum alioqui iudicium & inconstantem animum sistant & roborent tristis ac melancholici hominis, quæque certissimis documentis avertant & leniant eiusmodi perturbationem.

Alter fons remediorum est, qui variis redundat & scaturit exemplis, quæ eiusmodi tristitiæ affectuum oculis subjicienda sunt: ut in temperatum ac firmiorem statum animus eorum perturbatus revocetur: Si quidem iis exemplis doceri potest, quanta commoda ex eiusmodi curis feliciter id genus morbis exhibitis, orta sint. Cum enim animus huiusmodi malis præcipuè ac privatim torqueatur, ad eum præcipuè etiam, ac privatim restituendum, tota nostra ferri debet intentio ac sedulitas. Iuxta porò malorum varietatem, variæ etiam rationes

*Curatio generalis universalis.*

ac diversa exempla accommodanda sunt: singulaq; ad singulas causas revocanda. Sublata enim causa facile tollitur effectus.

Divisimus autem horum morborum causas in externas & internas. Et si autem medicus in ægritudinibus corporeis, ex causis externis nullam curationis intentionem mutuatur, nisi quatenus eæ sunt præsentis, ut vult Galenus methodi quarto. non ita res habet de animi morbis. Et enim eiusmodi causæ licet absentes aut iam pridem adventitiæ sint, semper tamen sese animo tanquam præsentis exhibent, quarum idcirco perpetua habenda est ratio.

*Octavia.*

Octavia de qua supra diximus, tristi huiusmodi perturbatione, ab externa causa, ex morte nempe filii obsessa: nunquam ea tristitia expediri potuit, quin sibi perpetuò morbi causam, etsi absentem, oculis subiceret: Ita ut ad vitæ usq; exitum perpetuò causæ sui mœroris intenta, mœrens ac desens filii sui funera, perstiterit.

Sed excipiet aliquis, cum Octavia tanti Imperatoris soror, nulla ratione Romæ, ubi celeberrimi ac doctissimi totius orbis viri tum degebât, nullam auxilium percipere potuerit: quorsum igitur huic morbo nunc præscribantur remedia? at non sequitur, si quibusdam non profint semper remedia, quin aliis auxilio non sint futura. Ut enim omnes corporei morbi non omnium ergò semper curationem admittunt: sic & spirituales ægritudines non ubiq; persanantur.

*Livia obsi-  
da mortem*

Livia eiusdem Imperatoris Augusti uxor, eodem tempore, easdem ob causas, & ipsi simili per-

perturbatione tentata, ex morte Drusi filii sui, *vixit luctuo-*  
 Imperii successoris futuri, salutaribus remediis, *sa, per Ari-*  
 ac lumine animi solantibus, quibus eam ad- *um Philoso-*  
 hortatus est Philosophus Arius, sic revocata est, *phum resti-*  
 ut tandem patienter ac constanter, sapienter: que *tutur.*  
 filii obitum tulerit: sicq; lethali illa ægritudine  
 liberata fuerit.

Marcia ad mortem usq; eadem ægritudine ex *Marcia ex*  
 jactura filii sui Metelli, eximia spei nobilis, om- *fili morte*  
 niq; virtutum genere clarissimi conflictata, tan- *quanta tri-*  
 dem & ipsa ad mentem revocata est, ac sapien- *stia.*  
 tissimis magni Senecæ exhortationibus ac con-  
 solationibus, sanitati restituta.

Mutuanda igitur sunt nobis à magnis illis &  
 præclaris viris remedia, quibus in curam huius-  
 modi malorum ex similibus causis procreato-  
 rum usi sunt: quorum formulas quasdam hic  
 præscribimus summam: quas quisvis litius  
 diffundere poterit, certa industria & methodo,  
 prout singulis viderit expedire.

Prima remedii formula fuerit, communem  
 totius generis humani conditionem oculis sub-  
 jicere: quæ quidem huiusmodi est, ut omnia or-  
 ta occidant, & aucta senescant: ita ut homines,  
 cuiuscunque sortis sint, vix nati, ad interitum pro-  
 perent. Docendum præterea fuerit à Deo præ-  
 scriptos esse nobis vitæ nostræ limites, quos per-  
 transire non liceat: ipsamq; nosse, quid nobis ex-  
 pediat: atq; omnia ab eo in salutem nostram de-  
 rivari: ita ut vitæ nostræ fila regat, quæ produ-  
 cit, prout nobis expediat, vel corripit, prout è re  
 nostra esse cognoverit: ad hæc sapientissimè

H 3                      omnia

omnia ab eo gubernari, nec quicquam citra eius voluntatem contingere, cui nos subijci æquum sit, omniaq; ab illo pendere, qui nobis sit pater, de cuius benevolentia dubitare filiis sit nefas: alioqui frustra illius imperio refragemur, qui nos homunciones parum moretur, & quos halitus solo possit in nihilum prorsus redigere. Cum igitur necessariò nobis sit moriendum, vitæ tamen nostræ exitus incerta sit hora, quæ vel acceleratur, vel differtur, propt beneplacitum divinæ fert voluntatis: quorsum tot tristitiæ, mœrorès & continui fletus, cum nihil de sententia Dei immutare valeant: cum vitæ terminus hac ratione produci nequeat: cum mors à morsu suo ne latum quidem unguem vanis istis luctibus recedat? Quid mortalibus & mortuis prosint nostri plangētus, nisi ut nobis ipsis mortem consciscamus, nondum ut alios in vitam revocemus?

Cum porrò multis fletibus desiderentur, qui ex his mundi miseris ac calamitatibus egressi, in felicè portum, tranquillum, ac ab omnibus procellis mundanis liberum, tutò recepti sunt, & æternà vitâ, loco cadacæ fruuntur: Quorsum animæ immortalis invideatur, si ex ergastulo corporis, quo captiva includitur, perpetuò ad libertatem anhelet? Et cælum summis votis adeat, unde duxit originem, ibique proprium domicilium quærat?

Si quis excipiat notissimam esse omnibus generalem moriendi legem: attamen inopinas eiusmodi mortes, non posse non deseri, florentisq; ætatis ac summæ spei juvenes, immaturo obitu

ita sublato, non posse etiam non desiderari ac lugeri. Illi responsum sit, voluntate Dei rerum omnium legem stabiliri, magniq; delirii ac insanix esse, si quis cuiuscunq; ordinis, ætatis & sexus fuerit, stulte crediderit vitam prærogativa quadam ad extremam usq; senectam deberi. Quod cum Imperatorum, Regum & principum liberi, nullo jure privato, arrogare sibi audeant: ut scilicet vitam ultra Dei voluntatem producant: sed in cunabulis etiam ipsis cogantur animam exhalare: quid alii gregarii homines ausint sibi promittere? Hinc canebat Poeta: *Mors aquo pede pulsat pauperum tabernas, Regumq; turres.*

Sed quæ lugendi aut sese mœrore conficiendi ob defunctos, siue brevi siue diu, inter nos commemorati fuerint, iusta sese offert occasio? Si enim omnibus vitiis inquinati fuerint, aut nullius in Rep. humana usus, quorsum isti lugeantur, quos jam pridem ex hominum consortio sublato oportuerit, & utile fuerit? Si gloria & virtutibus claruerint, quare gloriosum exitum illis invidemus, cum fortè si diutius in hac vita permanissent, nævis gloriam suam aspergere, & fœditate huius vitæ, quæ plena est sordibus, famam, (ut proclives sunt homines ad vitium) magno dedecore conspurcare potuerint? Nunquid satius fama celebres, & gloria præclaros occidere, cum in huiusmodi exitu, immortalem apud homines vitam sibi comparent, æternaq; gloria in cœlis fruantur?

Addemus in postrema huius classis remedia, in gregariorum esse & infimæ notæ hominum,

parumq; cordatorum numero, qui ultra rationis cancellos, ultraque modum sese torqueant: In gravissimis etiam perturbationibus constantem nos oportere animum gerere: omnia temporis edacitate absorberi, nullumq; non dolorem tandem extingui: A natura ipsa nos doceri, vel in gravissimis luctibus modum esse tenendum: à qua arguimur majoris, quàm in brutis animalibus socordiae ac desipientiae: si quidem siue pedes aut animantes terrestres, siue volucres fuerint, ubi ex antris suis aut nidis pullos, aut genituram abreptam perceperint, eo quidem ipso momento, ex suorum jactura conturbantur: at paulò post perpetua oblivione damnatum suam sepeliunt, hoc habentes à natura partum remedium.

Quot rationum momenta superius allata sunt, tot sunt tuta remedia præparandæ constantiæ ad perferendam tristitiam idonea, quæ ex eiusmodi causa, quam diximus, genita est. Ut autem eam prorsus evellamus & extirpemus, exemplis id præstandum est à nobis commemoratis: eorum aut illarum, quæ strenuè & constanter, magna- que cum admiratione ac fortitudine animi, eiusmodi perturbationes perpessæ sint: indeque sibi immortalem gloriam, perpetuumq; nomen pepererunt. His enim ratione præditi homines facile movebuntur, & ad sanam mentem revocabuntur.

At si qui tanta obruantur tristitia, ex liberorum morte, quibus opera nostra sit impendenda, ut eos à tanta perturbatione dimoveamus: pri-



primo loco Davidis exemplum eorum oculis fuerit subiiciendum, qui filium suum ex Bethsabee conceptum videns in extremis vitæ angustis versantem, quem ex eo ipso morbo moriturum à Propheta Nathan audiverat: toto morbi filii tempore in jejuniis & precibus perstitit, sese in pulvere volutans, & perpetuis lachrymis ac planctibus coram Deo, noctesq; diesq; sese excrucians, quem iusta ira percitum satis sciebat, eo consilio ut irati Dei fortè animum pacaret. At defuncto septimo die filio, surrexit à luctu, corpus inunxit, atrata vestimenta in regia permutavit, cibamq; tandem sumsit. Quod mirati domestici, huiusq; rei causæ intelligendæ cupidi: quod à luctu destitisset, quem mors auxisse debuerat, exposuit David, dum vitâ adhuc infans frueretur, se ingemuisse seseq; jejuniis & precibus à Deo summè contendisse, ut si fieri posset, vitæ infantis misereretur, eiq; parceret: quod cum secus acciderit, mortemq; obierit infans, nullis jejuniis, nec precibus Deum amplius esse sollicitandum, ut qui secus de illo jam statuisset: Deinde sermonem suum concludens addit, se tandem ad filium iturum: ac nunquam filium ad patrem reverfurum.

His paucis verbis tota remediorum à me propositorum essentia enucleatur: quæ inter consolatoria primæ classis auxilia pluribus verbis supra attulit: Qui Deum timent, certissimum tutissimumq; præsidium luctibus suis comperient, si ad tanti Regis, tamq; fidelis Dei servi illustre propositum, sese componant.

H 5

His

*Davidis  
lorumq; vi  
stitia exem  
pla.*

His si Ethnicorum exempla adjiciamus, qui virtute quadam naturali, & philosophia humana edocti, constantiam hanc adepti sunt, & sese omni consolationum genere in perturbationibus suis recrearunt, citra ullam Dei cognitionem: quàm pudibundum nobis fuerit, & ignominiosum, si nos qui Christianum nomen profiteamur, & aliam longè firmiorem eruditionem ex celesti schola hausimus, ab illis nos vinci patientia & constantia patiamur!

*Constantia  
& patientia  
Anaxagoræ.*

Anaxagoras aliquando, inter amicos familiariter de natura & proprietate rerum differens, insusurratam auribus ab amico filii mortem accepit: quo tristi nuncio statim commotus, & momentum interpellata oratione, paulò post cursum narrationis suæ repetiit, eumq; constanter secutus est, hoc tantum nuntianti respondens: *Sciebam, inquit, me genuisse mortalem.* Haud secus Roehardus Polyænidæ filius audito de obitu filii sui nuntio, mœrorem dissimulans respondit, *Olim sciebam illi esse moriendum.*

Pericles inter Athenienses illustris princeps, intra quatrimum duobus adolescentibus filiis, ornatis multis virtutibus præclaris, orbatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est.

*Val. Max.  
lib. 5. c. 10.*

*Plut. in vita  
Fabii,  
Æmilii,  
Caton.  
Val. 5. c.  
19. 18.*

Si Romanorum exemplis in remedia uti velimus: quis non in id genus perturbationibus admirandam Quinti Fabii, Pulvilli, Horatii, Pauli Æmilii & Catonis Censoris, ut apud Plutarchum, Valer. Max. Pontarium, & alios auctores videre

videre licet, constantiam non suspiciat: quorum virtute nulli non affecti permovēbuntur, & ad mentem revocabuntur.

In conclusionem huius de constantia & patientia Romanorum orationis addam, quod Val. Max. scribit de M. quodam Bibulo, magnæ authoritatis viro, ac multis præclaris ac honorificis muniis decorato, qui quo tempore in Syria moras dacebat, filios duos, eximii virtutibus insignes, crudeli & immani cæde à quibusdam militibus Gabianis sublato amisit. Quos Regina Cleopatra tantum scelus exosa, corripere iussit, colligatosq; homicidas properè ad Bibulum transmissit, qui pro facinoris immanitate, dignas de illis pœnas sumeret. At ille oblato beneficio, quod nullam maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit: carnificesque sanguinis sui intactos è vestigio ad Cleopatram reduci iussit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

L. 4. c. 10.  
M. Bibulus

Atque hæc sunt tam præclara tantorum virorum exempla, quæ exhiberi possunt hominibus, hoc morbi genere affectis ex filiorum suorum iactura. Quæ quidem vera sunt antidota, discutiendis huiusmodi doloribus idonea: Exempla inquam tum ex sacris literis, tum ex profanis historiis deprompta.

Atque hæc viris virilia exempla in consolationem proponenda sunt: si quæ verò mulieres id genus perturbationibus tententur, habebunt & ipsæ documenta, ab exemplis illustrium mulierum & magna constantia in adversis rebus præ-

Exempla  
quarundam  
mulierum.

præ-

præditarum, petita: quarum aliæ Christianæ fuerunt, gravissima potius constantissimè martyria perpessæ, quam quid indignum nomine Christiano perpetrarent. Quin & liberos ad atroces cruciatus constantissimè perferendos adhortatæ sunt potius, quam ut eorum obitum crudelissimis suppliciis comitam plangerent, & impatientissimè lugerent. His nemo non Christianus moveri possit, præsertim si perpenderit, nihil non sibi à Deo immissum, omniaq; ex Dei voluntate fieri, cui reluctari sit nefas.

Inter ea verò, quæ ex Ecclesiasticis historiis peti possunt, opportunè citari queunt exempla, Blandinæ, Sophiæ & Felicitatæ: quæ incredibili constantia ac animi fortitudine liberos suos ad gravissima martyria comitatæ sunt, & infinitis doloribus excruciaci patientissimè viderunt.

*Felicitas*

Inter has sanctas utiq; mulieres Felicitata, vidua Romana, quæ inter primos Christum amplexa fuerat, cuiq; cognitione temporibus Imperatoris Antonini & Severi, totam suam familiam cum septem liberis quos pepererat, imbuerat: magna constantia intuta est eorundem liberorum crudelissima martyria: quorum sortem, tantum absit, ut desleret, ut contra variis iisque gravissimis adhortationibus non sine magna animi fortitudine excitaret, & compelleret, ut ad ultimum usque vitæ exitum in fide, quam profitebantur, strenuè perstarent, his verbis eos compellens: *Filij charissimi, in fide & confessione persistite: vos iam spectat Christus, cum sanctis suis pugnat, te pro animab. vestris, & fideles vos exhibere Christo.*

Quos

Quos cum singulos ordine fortiter mori spectasset, illa & ipsa forti animò post martyrium subiit, proprio sanguine consignans eruditionem, quam de Christo liberis tradiderat, & quam animo suo Dei gratiâ penitissimè infixerat. Atque hæc sunt quæ Gregorius in eius laudem scriptis mandavit: *Felicitata credendo exitit ancilla Christi, pradicando verò mater Christi facta est: pradicando peperit filios Deo, quos carue pepererat mundo. Filios suos carnem esse noverat: sine dolore morientes videre non poterat: sed erat vis amoris interior, qua carnis amorem superabat, &c.*

Præter hæc sanctissimi exempla, ex historiis profanis alia mutuari possumus, quibus admirandæ constantiæ virtutes nobis innotescunt, mulierum etiam complurium, in morte liberorum suorum: quæque tuta remedia & salutaria exhibebunt, si attento animo recolentur, & in usum revocabuntur apud mulieres, aliosq; homines, qui id genus perturbationibus confictati fuerint.

Primo ordine matronarum Laconicarum virtutes recensebimus in genere, quæ statim post conflictus pro Republica susceptos de more accurrebant, audituræ num filii sui generosè vicissent, aut fortiter occubuissent: quos cum fortiter id fecisse intellexissent, magna animi alacritate vulnere, quibus interfecti fuerant, circumspiciebant: quæ si adversa patebant, in persequendis hostibus inflicta esse congratulabantur, magnoq; sepulchri honore evehebant. At si ea adversa fuissent, cum testimonium fugæ exhiberent,

*Virtutes Laconicarum mulierum.*

rent, pudore & ignominia suffusæ, cum magna indignatione domum revertebantur, indignaque sepulchri honore cadavera jacere feris avibusq; prædam, permittebant.

Fuerunt & privatæ quædam mulieres, quæ in huiusmodi adversis rebus magnæ suæ constantiæ testimonia, eaq; non vulgaria exhibuerunt. His exemplis refertæ sunt hystoriæ.

L. 5. c. 10.  
sua hystor.

Fulgosius mentionem facit cuiusdam Laconicæ mulieris quinque filios habentis: qui omnes in conflictum pro patria alacriter descenderant: Illa urbem egressa & sciscitata ex quodam quis status esset prælii: respondit talem fuisse, qui omnes eius liberos sustulerit, & solo prostraverit: Illa satis acerbè respondens, *Malo, inquit, tuo facto, hoc à te non petii, sed ut patria res se habeat, rogari.* Cui cum alter iterasset, quod ad Rempubl. attineret, rem benè habere: addidit & illa pulcherrima hæc verba magna animi constantia plena, nec muliebri quid redolentia: *Lugeant ergò misera, ego vitrice patria beatam me existimo.*

Plutarchus in Lacon. apoph. & Diodorus libro suo 12. præclaram aliam & summè admirandam hystoriam describunt de Archileonide Brasidæ illius generosi ac strenui Spartanorum Ducis matre: qui cum sæpè fortitudinis animi & invictæ strenuitatis specimen pro patriæ libertate edidisset, tandem signis collatis, cum Cleone Atheniensium duce, ad Amphipolim fortissimè ante omnes pugnans, inter stratos hostium acervos sanguinem profudit: interfecto pariter interdicandum, altera ex parte Cleone. Huius tam

CRU -

crudelis confictus, cum nuntius Lacedæmona pervenisset mortis etiam Brasidæ fidem faciens: Mater audito nuntio inter omnia sciscitata est, num Brasidas gloriose & fortiter dimicans occubisset: quæ cum rescivisset, nullam illi incertamine fuisse virtute parem, nullumq; magis strenuè in hostes irruisse: Hallucinamini, inquit, viri, video non satis vobis cognitos esse Lacedæmonios. Vir quidem erat bonus, filius meus, verax & strenuus: sed qui plerosq; alios longè se virtute præstantiores habuerit antea, & reliquerit concives. His verbis passim per urbem divulgatis, Ephori publicis honoribus ac laudibus ornarunt Archileonidem, cui patriæ laudes & maiestas publica, filii sui gloria chariores extitissent. Quis vel extremâ tristitia languens, his tam eximiis & illustribus exemplis non permoveatur & recreetur?

A Spartanis ad Romanos transeamus, ut enim Romam jam nobis peperit illustrium virorum insignia exempla, qui tam constanter huiusmodi animi affectiones pertulerunt, non minus celeberrimarum mulierum in hoc virtutis genere indigni, quæ sese generosas ac fortes in huiusmodi perturbationibus ferendis ac edomandis exhibuerunt.

Testis est inter Christianas Melania quædam Romana, è nobili oriunda familia, & Marcelli Consulis uxor: cuius meminit D. Hieronymus in Epist. ad Paulam, super obitum Blefillæ. Atque hæc quidem Melania, postquam eodem tempore & maritum & duos filios amisisset, strenuè &

*Melania  
Constantia*

con-

constanter hanc jacturam ferens, devoluta in pedes exclamans ad Deum, hæc dixit: *Expediit tibi tibi servituta sum Domine, quia tanto me onere liberasti.*

Inter Ethnicas Livia quædam fuit (cuius jam mentionem fecimus) fuit & Rutilia, Arria, Cornelia Scipionis filia ac Gracchorum mater, quæ omnes in filiorum jactura eximia constantiæ ac patientiæ exempla, summaque admiratione digna, in omnem hominum memoriam propagarunt.

*Notabile  
Amatricianæ exem-  
plum.*

Sed in Colophonem tam illustrium exemplorum liceat hoc admirabile Amatricianæ, gregariæ mulieris, addere: quæ cum audiisset filium suum, qui ad supplicium trahebatur, animo concidere, occurrit ipsa ad eum, hortans, ut temperaret à lachrymis, nec mortem formidaret: at sursum cor & caput attolleret, ubi cælum & solem intuejetur: cui dicta materna audienti addit illa, *An, inquit, ignoras fili, confestim te in arces illas emigraturum? ac vix unius momenti dolorem, perpetuam tibi quietem & voluptatem pariturum?*

Quis tantâ tristitiâ, tam atrâ bile inter Christianos vexatus, ob amissos liberos, propinquiores agnatos, aut fidelissimos amicos, his exemplis non moveatur & recreetur: quibus tantam animi constantiam ac generositatem, in perferendis rebus adversis, vel apud ipsos Ethnicos extitisse, perspiciet? Quis, inquam, Christianorû non tantum illos imitari, imò constantia ac fortitudine animi non conetur superare: præsertim cum certum habeat (quod incognitum fuit Ethnicis)



nicis) resurrecturos esse mortuos, mortique expenso tributo, Dei filios vitâ beatâ in perpetuum esse potituros?

Si nascatur tristitia ex fortunarum jactura aut simili casu: remedia quibus ratio uti debet hæc sunt, ut scilicet doceatur ob rem nihili & nullius momenti, dolorem concipi: siquidem & bona hæc externa, & mundana gloria, si in sese attentè spectentur, tibi villio sunt viliora: etsi ab hominibus, iniquis æstimatoribus, magnifant qui in hac sententia plurimum hallucinantur: præsertim cum satis notum sit, hanc æstimationem prorsus esse naturæ contrariam, quæ paucis sit contenta, nec quicquam superfluum ambiat.

*Quomodo  
tristitia sit  
arcenda.*

Intueamur ipsa hominis rudimenta. Cùm is in lucem editur, solo lacte contentus fovetur & recreatur: commodeque hoc uno vesci potest etiam toto vitæ cursu cum pane & aqua: quæ quidem regula à natura præscribitur. At inexplebili appetitui & famelico abdomini, multa alia præter naturam desiderantur: cùm huiusmodi homines naturæ legem violantes, caninam famem sibi ipsi ultrò contrahant, quæ nunquam expleri possit: at quo magis vorat, eò minus exsaturatur. Sic qui bonis & fortunis inhiant, nunquâ tot opes sibi accumulare possunt, quibus acquiescant, sed acervos acervis, nulla nec corporis intermissione & quiete adhibita, cumulant & super imponunt. Atq; id genus homines cum nunquam sibi satisfaciant, in paupertate, quam fugere cupiunt, perpetuâ versantur: nec felicem un-

I

quam

*Felix qui* quam vitam degunt, etsi totum etiam mundum  
*sua sorte cō-* possederint: siquidem in eo posita est bonorum  
*versatus.* felicitas, ut quisq; sua sorte sit contentus.

Præterea quò bonum illud dici potest, quod uno momento potest excidere & elabi: Deinde quam stultum & vesanum illud est, divitem jacturam bonorum suorum facientem, mærore idcirco confici & tristitia consistari: cum nihil è suis bonis perdidit. Omnia enim mundi bona, sic à Deo nobis concredita sunt, ut quando jubeat eorum reddere rationem, & restituere, nullam liceat detrectare. Frustra igitur luceat, aut desperabundus indignetur, si commissi & depositi rationem Deus expostulet.

Hæc sunt utiq; remedia, quæ animi Medicus iis proponere debet, qui huiusmodi perturbacionibus ex honorum & bonorum jactura consistari solent.

In documenta proponuntur eorum exempla, qui ad summum felicitatis humanæ fastigium evedti, in calamitatum & miseriarum abyssos tandem devoluti, & præcipites acti sunt, ut his documentis addiscant, quàm varius & inconstans sit rerum humanarum status: nihilq; in hoc mundo stabile, unde nos permoveri aut mæroribus confici oporteat.

Cræsus Lydorum Rex inter potentissimos sui temporis principes relatus, eo nomine à Solone correptus est, quòd suam beatitudinem in divitiis & opibus constitueret: illud enim certo certius summus ille Philosophus sibi persuadeabat,  
 nul-

nullam, inter mortales, hominem existere, qui ante obitum felix merito nuncuparetur. Hæc tamen verba malè apud Cræsum audierunt, propter quæ Solonem tanto est odio persecutus, ut suo regno ejiceret & exulare cogeret, tanquam fultum hominem & omni iudiciò carentem. At tandem Cræsus à Cyro Persarum Rege captus in bello, quod adversus eum iniquius ac audacius, quàm par erat, susceperat: tunc se hominem agnovit: cumque se busto proximum cremandum videret, tum exclamavit, ô Solon, Solon: saluberrimi Solonis consilii licet paulo seriùs recordatus. Cyrus Cræso longè prudentior, & res humanas attentius pervidens, cum Solonis hanc vocem ex Cræso audivisset, Cræsum ab incendio liberavit, & apud se toto vitæ tempore honorificentissimè habuit: instabilitatis & inconstantiae rerum mundanarum memòr.

*Quomodo  
Cræsus eva-  
serit suppli-  
cium.*

Per me deinceps id genus ægris, nempe graviore tristitia ob bonorum jacturam sese cruciantibus, opportunè objicitur Polycratis exemplum, ab Herodoto descriptum: Is Samiorum fuit Tyrannus, qui toto vitæ tempore non tantum fortunæ alumnus dici poterat, at ipsemet fortunæ pullus, ab ea conceptus & editus, usque adeò mundana omnia ex voto succedebant & arridebant. At tamen cum mortem obiret infamem, probrosam & calamitosam, quantæ infelicitati tandem fuerit mancipatus, cui bonorum omnium suorum auxilio non potuit eripi, fati superque patefecit. Licet enim innumeris

I 2 opi-

*Miserabilis* opibus scateret, illæ tamen non impediunt,  
*interitus Po* quin ab Oronte Perfarum Satrapa captus, pati-  
*lycratis.* bulo miserè & ignominiosè suffingeretur.

*M. Crassi* In ultimum exemplum afferemus M. Crassum,  
*exemplum.* qui ex inopè dives factus, imò inter Romanos  
 omnes opulentissimus, ut qui non vereretur ja-  
 ctare, sibi neminem videri divitem, qui per an-  
 num integri exercitus impensas non sustineret,  
 miserandum tamen fatum immensis suis divitiis  
 non avertit, quin miserè à Sureno Parthorum  
 Duce caperetur, captus honorum omnium ja-  
 cturum pateretur: quin imò à victoribus trucidat-  
 retur, & trucidati caput truncatum & amputata  
 dextera ad Hyrodem Armenia Regem in tro-  
 phæum mitterentur.

Hæc & similia exempla eorum oculis subji-  
 cenda sunt, qui huiusmodi lethalibus ægritudini-  
 bus correpti sunt ob amissos liberos, naufragia  
 bonorum, honorum imminutionem, & aliquid  
 aliud simile. Sic enim eorum frustra agitur  
 spiritus ob res nihili, quæ vel potentissimis hu-  
 jus mundi principibus illudantur, revocabitur, &  
 in sedem suam postliminio restituetur.

In ultimum huius malorum curandorum sco-  
 pum, revulsio est spiritus à tristibus cogitati-  
 onibus facienda, quæ præstabitur, si jucunda om-  
 nia, grata & voluptuosa ægro exhibeantur:  
 quod utiq; remedium aptissimum est maximeq;  
 necessarium omni mœrori & tristitiæ tam ab ex-  
 ternis, quàm internis causis orta.

Veri igitur medici in huiusmodi malorum cu-  
 ram vocati officium fuerit: obiecta grata ac ani-  
 mum

mun recreantia, omnibusq; modis spiritus exhilarantia proponere: sive verbis facietis & delectantibus id fiat, sive musica vocali, aut instrumentorum harmonia, concentibusq; summè mentem reficientibus, quæ spiritus & animum omni delectationum genere pascont & erigunt: ista enim in huiusmodi ægreditudinibus summè conducunt, unde sic canebat Menander:

*Sermo enim est tristitiæ remedium solus:*

*Tristitiam enim benevolus scit mederi sermo:*

*Sermo medicus est, quæ est in animo, passionis:*

*Animi egrotantis est medicina sermo.*

Quos equidem versus in Gallica nostra huius tractatus versione, metris Gallicis reddidimus.

Præter orationem, quæ non mediocri cuivis est solatio, diximus, & harmoniam musicam, expressamq; fidibus vocem, suis numeris concinnè adaptatis, & varietate rythmorum aures ac animum summè oblectantem, huiusmodi morbis non parum succurrere. Cum enim simile simili plurimum afficiatur, animusq; noster ex Pythagoræ sententia, sit natura quædam ex harmonia & numeris constans, non modicam certè illis recreatur & iuvatur in suis perturbationibus. Et enim in vocali musica atque organica, tam exacta est numerorum, rythmorum hæc proportionum concordia (ut Plutarchus, Boëtius, Glareanus, compluresq; recentiores musici testantur, & scriptis suis docuerunt) ut nihil sit, quod magis animam permoveat & recreet, nihil quod per æternas auras suaviter diverberatas, magis illam afficiat atq; oblectet, quàm concentus, & exactæ

1 3

propor-

proportiones: quas cum ingenti voluptate concipit, prout re ipsa facile comprobatur. Si aliquis quippe, qui quatuor aut quinque vocum eleganter temperatarum harmoniam ac melos auribus hauriat: præcipue si à vocibus optimè selectis, canoris, & suavibus, ut in hac aula regia videre licet, proficiscatur: is proculdubio mecum fateatur necesse est, nihil unquam elegantius aut suavius audiri posse, nec re ulla magis animos hominum permoveri ac recreari: cum vel ipsa anima propemodum à corpore, præ nimia dulcedine abstrahatur, abstripique videatur. Id ipsam in choreis, emancti iudicii quilibet homo perspiciet, in quibus mens delectatione raptâ, tripudiare potius, quàm corpus advertitur. Neque enim corpus ad modulos movetur, quin ab ipsa anima agitetur, ut elegantibus moribus huc & illuc impellatur. Accedat hoc superioribus miraculum, quod vel ipsos infantes ratione carentes, in gremiis suarum nutricum ad suaves eiusmodi cantus, & instrumentorum musicorum harmoniam, suaviter natura moveri, suosque eiulatus videas compescere. At nanquid ipsimet rustici, vel agrestiores homines, prorsus rudes ac terreni, recreantur eiusmodi instrumentorum suavitate?

*Quanta vis  
Musica.* Quid de belluis & pecudibus dicemus, nanquid constat hac melodia omnes passim moveri: sed præcipue aviculas, quæ ad huiusmodi cantus partes suas præstare & ipsæ velint, cantibusque suis melodiam istam imitari, aut etiam superare conentur? Quod satis inter alias philomela: aut luscinia:, serini, ac acanthides testantur, quæ quò ma-

magis intonat harmonia, eò spiritus intensiores edunt, vel media etiam nocte, ut victoriam tantæ suavitatis ac melodiæ reportare obnixè contendant. Hinc factum, ut poëtæ, nec citra rationem confinexerint, ab Orpheo illo Thracio suaviter lyra modulante, arbores & rupes pellectas, & de suis motas sedibus, arbores radicitus erutas, quæ tandem melos sequerentur, belluas vel ferocissimas cicuratas, & ad tactum lyræ abreptas atque lenissimas redditas. Quæ utique Poetarum fictio aliud nihil voluit, quam admirandos harmoniæ musicæ effectus repræsentare.

Sed omisis fabulis ad rem ipsam veniamus, ostendamusque, quanta sit potentia huiusmodi rhythmorum & concertuum in morbis animi leniendis: Ac primùm Saulem Israelitarum regem intueamur: qui quotiescunque humore quodam melancholico & furioso spiritu agitabatur, sola Davidis lyra demulceri & recreari poterat.

Quin & in istis Tarentulæ venenosæ morfu, miram melodiæ & concertuum virtutem animadvertimus. Etsi enim varia pro varietate humorum in homine gignantur symptomata, omnia tamen cuiuscunque sint generis instrumentorum sono, & Musicæ harmonia restitui solent. Scaliger 185. suarum exercitationum adversus Cardanum, & Matheol. 57. cap. 2. lib. Dioscoridis, mira de ea prædicant. De ea ipsa admiranda concertuum potestate ipse disserui 4. lib. meorum poematum, quæ magnum mundi speculum inscribuntur.

*Orpheus  
Thracius.*

*Saul Rex  
Israelitarum,  
lyræ Davidis à melan-  
cholia resti-  
tutus.*

*Musica har-  
monia curat  
Tarentulæ  
morsum.*

I 4

Atq;

*Varij me-  
lancholia  
effectus.*

Atq; hæc sunt, quæ melancholiæ, & tristitiæ remedia exhiberi possunt postrema, ab externa causa suscitatis: quin & harmonia musica, aliis quoque mœroribus ex atro humore & melancholico in nobis dominante, procreatis aptabuntur, & opportunè succurrent. De cuius humoris curatione nunc nobis dicendum, prout alter ille humor, variè suis exhalationibus spiritus nostros afficit, ex diverso temperamento, quo quisq; præditus est: unde varij producuntur effectus, quales sunt stultæ cogitationes, & variæ in phantasia impressiones: quibus cerebrum multis modis perturbatur. Sive enim morsus tarentulæ alios ad risum compellat facetum, juxta hominis temperamentum, sive ex melancholico humore tristitiam & luctum, istis progignat; sive ferociam, sive stupiditatem, sive mobilitatem, sive garrulitatem, sive furorem, aut quid aliud simile ex eodem temperamento suscitetur: quemadmodum ex ebrietatis effectis in vino repletis, varia vinorum symptomata progignuntur, diversasq; homines ebrietate correpti juxta suam singuli temperamentum, proprietates, gestus aut gesticulationes edunt: ut alii inde garguli & faceti, alii lugentes, alii ridentes, alii saltitantes, alii stupidi, alii cogitabundi, alii dormituriens, alii perpetuò vigiles, alii tripudiantes, alii furibundi conspiciantur: Sic in iis, qui à Tarentula feriuntur, res habet: quæ tamen omnia symptomata, ut diximus, harmonico concentu compefci solent, juxta tamen humoris melancholici ægrum possidentis proprietatem.

Iam



Iam verò præter melodias, ut accuratè medicus succurrat: perpendendum est, ex quo genere melancholiæ malum oriatur, ut aptam humori peccanti remedium adhibeat. Etenim alter ille humor, cum sit præcipua & potissima huiusmodi ægritudinum causa, danda est opera, ut præparantibus ac purgantibus medicamentis, iisq; melanagogis aptis & specificis excludatur, cui rei opportunè adhibebuntur syrupus de pomis fragrantibus: violaceus, de buglossa, de epithymo, de cotoneis, de fumaris, ut sint præparantia remedia, eaq; vulgaria: quibus succedant, quæ sequuntur, remedia; lapis lazuli, helleborus arte spagyrica præparatus, ut decet, quæ non postremum virtutis locum occupant inter purgantia vegetabilia. Hisce remediis exhibitis, ad revulsiones, ut derivatione, transeundum: quibus addantur postea, quæ leniant & tristitias demulcent, quæ huiusmodi humore pascuntur.

Sed nec tempus, nec locus, nec nostra fert intentio, ut specifica alia plura remedia, hic attexamus, siue interna, siue externa, quæ tum ex vegetabilium, tum ex metallorum familia, infinita erui possunt. Ea enim abundè aliquando Pharmacopœa nostra suppeditabit: suggeret etiam alia Diætetica seu optima vivendi ratio. Quin & Chirurgia, sanguinis missione & hæmorrhoidum apertione, aliisq; manuum operationibus, suas partes explebit.

Cæterum cum imaginatrix vis in huiusmodi morbis potissimum depravetur & lædatur: ad eam totum nostræ curationis scopum dirigamus oportet:

portet: ut scilicet à falsis suis & illatoriis conceptionibus avertatur, impressionibusq; phanaticis liberetur: Qua in re non parva desideratur Medici solertis industria.

Diximus suprâ, tres aut quatuor phantasticæ imaginationis ægitudines nonnullis accidisse hominibus, quæ, ut mox dicemus, sagaci medici artificio curatae sunt: qualis fuit istius hominis depravata imaginatio, qui nasum se credebat habere urnæ magnitudinis instar, quem diximus historia illa impressione fuisse liberatum à medico, accommodato illius naso bubulo hepate, ex quo magna frustra rescindebantur, novacula inversa naso admotâ, ut aliquid doloris naso inferretur, qui testaretur excessum illum excindi, frustis hepatis undique sanguinem profundentibus, quo tota facies cruentata est: ut hinc sibi nasum restitutum æger crediderit, & falsis stultisq; suis imaginationibus fuerit hac ratione explicatus.

*Historia de quodam, qui nasum se credebat habere urnæ magnitudinis instar.*

*Alius credebat se in ventriculo à serpente torqueri.*

Similis fuit & ille, qui certò credebat se in ventriculo à serpente torqueri; cuius curatio fuit, ut imposito polubro serpente vivo, & vomitorio ægro medicamento ingesto, facilè ille persuasus fuerit, hunc serpentem vomitu ex stomacho expulisse: utque sic se suo morbo expeditum crediderit.

Sic in aliis id genus morbis, ubi falsis stultisq; imaginationibus illuduntur ægri: magna dexterritate & solertia eorum curationi incumbendum est.

*Historia notatu digna,*

Ut tandem huic perturbationi finem imponam, historiam admirandam & narratu dignam, hoc

hoc postremo loco inferam, insignis cutationis *de eadē me-*  
 similis, & id genus morbi, quæ à viro docto & *lancholia*  
 magni nominis Medico, vetere meo amico D. *phantastica.*  
 Pena industriè & prudenter præstita est.

Dominus Viel insignis medicus, & historio-  
 graphus regius agnatum quendam habuit virum  
 doctum & celebrem, qui huiusmodi morbo  
 phantasia depravante, & spiritum perturbante  
 laborabat: is sibi imaginatus fuerat, & credebatur  
 certo, sibi à quodam amico ex Italia reverso, in-  
 gelatos in corpus duos spiritus, qui in collo-  
 quium cum ipso sæpè veniebant: à quibus multa  
 audiebat, sed qui præsertim mortem sæpè in-  
 terminabantur, aut grave aliquod malum, quo  
 torqueretur. Is cum Domino Viel rem patefa-  
 cisset, & morbum suum exposuisset, agnovit ille  
 statim phantasiæ elusæ esse morbum. Cumque  
 iuvandi consanguinei studio teneretur, consi-  
 lium inivit, quæ morbo illius mederi posset. At-  
 que hi cum Lutetiam appulissent, rem cum D.  
 Pena communicaverunt, qui malum confessum  
 agnovit: facultatem, videlicet imaginatricem  
 esse vitiatam (quin imò æger ipse fatebatur,  
 spiritali se morbo conflictari) atque idcirco  
 non nisi mentalibus remediis juvari posse. Huic  
 exemplò atipulatus est D. Pena, pollicitusque  
 se idoneum excogitaturum remedium, quo re-  
 stitueretur in pristinam sanitatem, & vindica-  
 retur à spiritibus, qui singulis horis mortem  
 aut gravissimum malum intentarent. Hæc  
 multis strophis utendum fuit, variaque strate-  
 gemata excogitanda, quibus huiusmodi im-  
 pressio-

pressiones à phantasia excluderentur; quod eò  
difficilius videbatur, quo vir doctus & perspicacis  
ingenii æger, volebat omnia sibi communi-  
cari, quibus medici in curam uterentur: sed tæ-  
diosum fortasse fuerit, si singula quæq; fusè per-  
sequi velim: præcipua tantum huius rei capita  
atingam. Sicigitur in curam processum est:

Contingendi fuerunt in libello characteres, &  
spirituum nomina, nec nõ persuadendum, com-  
mittendos esse fortiores spiritus, cum iis qui cor-  
pus torquebant, ut in hac pugna potentiores ex  
corpore debiliores ejicerent. Arrisit hoc medi-  
candi genus ægrotanti: Interim dum tempus  
opportunum expectabatur administrandi huius  
remedii, alia præscribebantur remedia, quibus in-  
dies utebatur æger ad atram bilem fugandam:  
atque id per aliquod tempus continuatum est,  
dum canicula occideret, & feliciores dies orirentur.  
Tandem medici ut rem suam peragerent, mag-  
nam aulam quandam selegerunt, ut illic & ca-  
racteribus suis & invocatione spirituum, ac alio-  
rum coniuratione confectis phantasticam illam  
imaginationem exploderent. Ad hoc institutum  
delectus est honestus & prudens quidam Chir-  
urgus, qui invocati spiritus personam ageret, quiq;  
optimè calleret quid sibi dicendum & faciendum  
esset. In quo loco horaq; electa delineatus tan-  
dem est quidam circulus, aliæq; adhibitæ cere-  
monia, quibus spirituum conjuratores & Necro-  
mantici uti solent, quas attentè observant. In  
medio circulo collocatus est æger, monitus ne  
quid reformidaret. Deindè post insuffrations  
quasdam

quasdam & cœca inurimura: convocatus est primò orientalis spiritus, ut accederet: eadem & meridionali spiritui facta est coniuratio, sed frustra. Tertio demum loco, convocatus ille spiritus, qui opportunus videbatur, assurgit tunc prudens ille Chirurgus, latitans in quodam obscuro illius aulæ loco: qui sese in larvam spiritus dat conspiciendum. Monetur rursus æger ne quid metuat, qui ob spem & expectationem valetudinis, quam ex huiusmodi præstigiis certò præfagebat futuram, respondit, nihil se reformidare. Tandem res ita peracta est, tamq̃; dextrè, ac artificiosè ducta, ut sibi prorsus æger persuaserit, à se suos spiritus prorsus exclusos & integræ valetudini se restitutum. Atque hac ratione & industria imaginatrix eius facultas prorsus depravata ad sanam mentem revocata est. Nec tamen desuit doctus Pena promovere confirmationem valetudinis ægri, remediis atram bilem purgantibus, ut reliquias omnes morbi excuteret. Tandem post mensem, prorsus expurgato huiusmodi humore: & restitutus æger, cum doceretur ab atra illa bile falsam illam de spiritibus intra corpus opinionem temerè concepisse, erubuit, quod tam parum firma mente fuisset, & ingenio adeò debili lubricoq̃;.

Hæc recitata à me historia est, ut prudentes medici abstrusorum huiusmodi morborum remedia venentur, & artificiosis modis, ratione morbi sedulò explorata, si quæ sint eiusdem generis, curationes aggrediantur.

## SECTIO